

Prvním ruským spisovatelem, který získal Nobelovu cenu za literaturu, byl Ivan Alexejevič Bunin. Narodil se 22. října 1870 ve Voroněži v rodině zchudlého šlechtice. Byly mu čtyři roky, když se rodina přestěhovala na zděděný statek Burytki v Jeleckém újezdu Orelské gubernie. Zde prožil dětství panského synka, hýčkaného miláčka rodiny, zde se naučil znát přírodu do všech detailů a za všech ročních dob, zde důvěrně poznal život ruské vesnice. Na podzim roku 1881 začal v Jelci studovat gymnázium. Po čtyřech letech studia zanechal a dál se vzdělával doma pod dozorem o třináct let staršího bratra Julia, který mu byl nejen učitelem, ale i duchovním rádcem. Od patnácti let si sám vydělával jako knihovník zemské správy, jako žurnalista a korektor. Bylo mu sedmnáct, když mu byla v oblastním časopise uveřejněna jeho první báseň *Nad hrobem Nadsonovým* (Nad mogiloj Nadsona, 1887).

V roce 1889 definitivně opustil otcovský dům a od té doby se už nikde necítil opravdu doma. „*Pták navrací se k hnízdům, zvěř má svoji skrýš. Jak hořko bylo v mládí srdci mému té chvíli, v které rodný dvůr svůj opouštíš, pověďt sbohem domu otcovskému*“, napsal v jedné básni roku 1922. Odešel do Charkova, pak do Orlu, kde pro místní tisk psal úvodníky, divadelní kritiky i groteskní drobníčky. V této době potkal také svou osudovou lásku, dceru jeleckého lékaře Varvaru Vladimirovnu Paščenkovou. Po pěti letech plných velkého milostného citu, ale i bolestných rozepří došlo k dramatickému rozchodu. „...*znám naděje i radosti, ten klam, znám marnost lásky, trpkost rozloučení ...*“ Z Orlu odešel roku 1892 do Poltavy do kolonie příznivců idejí a sociálně náboženských tezí hraběte Lva Tolstého. Vyučil se zde bednářem a nějaký čas se živil fyzickou prací. Za dva roky života v komunitě se sešel s Tolstým osobně. Ten v něm rozpoznal nevšední osobnost a talent a doporučil mu, aby se s tolstojovci rozešel. Bunin tedy přestal bednařit a věnoval se literatuře a překladům. Tehdy vznikly jeho mistrné překlady Byronovy poezie a dosud nepřekonaný ruský překlad Longfellowovy Písně o Hiawathovi (1895). Zároveň vydával další sbírky veršů a ruská veřejnost ho celé desetiletí považovala výhradně za básníka orientujícího se na tradiční filozofickou a přírodní lyriku. Za tuto ranou básnickou tvorbu a překlady mu byla udělena prestižní Puškinova cena a dalšího uznání se mu dostalo roku 1912, kdy byl zvolen čestným

členem Akademie. V září 1896 se Bunin po krátké známosti oženil s Annou Nikolajevnou Cakninovou, dcerou bohatého oděského Řeka. Po dvou letech, pár měsíců před narozením syna (zemřel v pěti letech na spálu) se manželství rozpadlo. To už Bunin žil delší dobu v Petrohradě. Udržoval přátelské vztahy s A. P. Čechovem, V. Brjusovem, sblížil se s M. Gorkým, přátelil se s A. Kuprinem. Po porážce revoluce v roce 1905 žil v Moskvě. Tady se seznámil s třetí ženou svého života, „s tichou slečnou s leonardovskými očima“ studentkou chemie Varvarou Nikolajevnou Muromcevovou. Žili spolu celých čtyřicet šest let, i když sňatek uzavřeli až roku 1922 v Paříži.

Začátkem století Bunin hodně cestoval, hlavně po západní Evropě a Turecku, pak s Muromcevovou navštívili Egypt, Sýrii, Palestinu, Alžír, Tunis, Cejlon, Indii a další místa, v nichž spisovatel hledal „hřbitovy civilizací“. Výsledkem těchto cest byly verše, cestovní deníky, cestopisné črty i povídky. Např. z cesty na východ vznikl cyklus črt *Chrást Slunce* (Chram Solnca, 1907-1911) a filozofické črty *Stín ptáka* (Těň pticy). Pod vlivem pobytu na Cejlonu a v Indii studoval buddhismus a taoismus, což poznamenalo jeho myšlení a vztah k novodobé evropské civilizaci. Od roku 1910 strávil Bunin tři zimy na Capri u M. Gorkého. Napsal zde řadu působivých povídek z ruského prostředí. V letech občanské války žil v Oděse, kde redigoval noviny. Stýkal se zde s Valentinem Katajevem, svým velkým obdivovatelem. Zážitky z let 1918-1919 vložil do deníkových zápisků, které později zveřejnil pod názvem *Prokleté dny* (Okajannyje dni). K tehdejšímu revolučnímu dění v Rusku zaujímal krajně odmítavé stanovisko. Tehdy také rezolutně přehodnotil svůj vztah k mnoha literárním přátelům. Když do Oděsy v lednu 1920 vstoupila Rudá armáda, rozhodl se Bunin emigrovat. Na palubě francouzského parníku navždy opustil svou vlast. „*Není rozloučení a ztrát, dokud je živa naše duše, naše láska, naše paměť!*“

Cílem jeho cesty byla Francie. Plných jednatřicet let, od roku 1922 do roku 1953, obýval v Paříži malý byt na rue Jacques Offenbach. V Paříži se stýkal s ruskými emigranty. Spolupracoval s tiskovými orgány *Sovremennyje zapisky* a s monarchistickým časopisem *Vozrožděnije*. Byl pokládán za veličinu ruské kulturní emigrace. Také proto se stal prvním předsedou ruského emigrantského Svazu spisovatelů a novinářů. Od roku 1923 trávili Buninovi léto v Přímořských Alpách v městečku Grasse. Sem za nimi jezdila celá řada mladých ruských spisovatelů a přátel, kteří mu přezdívali „kníže“. Bunin ve francouzském exilu napsal svá nejkrásnější díla, pokoušel se i o překlady z francouzštiny.

Třicátá léta dvacátého století znamenala pro Bunina vysoké ocenění jeho

umělecké práce. Bylo mu 63 let, když 9. listopadu 1933 dostal za román *Život Alexeje Arseňjeva* Nobelovu cenu za literaturu. „*Za přísně umělecké ztvárnění, v němž uplatnil klasickou ruskou tradici prozaické tvorby*“, stálo ve zdůvodnění jejího udělení. Jako laureát Nobelovy ceny se stal Bunin středem pozornosti kulturní veřejnosti v Evropě. Jezdil na přednášková turné, v říjnu 1936 navštívil i Prahu, kde byl uspořádán jeho autorský večer. Nějaký čas neměl ani existenční starosti. Tvůrčí síly ho neopouštěly. Jeho poslední literární texty se staly nepřekonaným vzorem pro další generace ruských spisovatelů. Bunin se teoreticky mohl cítit spokojený, ale tížil ho pocit osamění, spalovala ho touha po vlasti. Rád by se po příkladu A. Kuprina a Mariny Cvetajevové vrátil do Ruska, i přes svůj odlišný politický postoj. Tehdejší předseda Svazu sovětských spisovatelů A. N. Tolstoj požádal v červnu 1941 Stalina, aby se Bunin mohl vrátit. Jednání však přerušilo přepadení Sovětského svazu hitlerovskými vojsky.

Válečná léta trávil stárnoucí a nemocný spisovatel v Přímořských Alpách. Žil zde skoro bez prostředků. A právě v těchto krutých letech psal jednu z nekrásnějších knih světové literatury - cyklus milostných povídek *Temné aleje*. V roce 1945 se vrátil do Paříže. Rychle mu ubývaly síly. Po knížce o Lvu Tolstém *Osvoboždění Tolstogo* (1937) se pustil do práce o A. P. Čechovovi, spisovateli, kterého si velmi vážil, a pokusil se o memoáry *Vospominanja* (1950) V říjnu 1950 si francouzská kulturní veřejnost připomenula Buninovy osmdesáté narozeniny. Tehdy už málokdo ve žlučovitém a sarkastickém jubilantovi poznával někdejšího štíhlého, rusovlasého elegána s nezbytnou španělkou. „*Na pelest září svou mi padá zlatý kruh. V tom prázdnu pod lunou jen já, jen já a Bůh. Jen On zná mrtvý stesk, jež světu ukrývám...*“ To napsal v básni *Noc v roce* (1952) spisovatel, který ač žil ve Francii, byl celým svým srdcem, celou svou touhou stále v Rusku svého mládí. Ivan Bunin zemřel 8. listopadu 1953. Byl pohřben na ruském hřbitově u Paříže v Sainte-Geneviève-en-Bas.

Buninova žena V. N. Muromcevodá odkázala Rusku valnou část literární pozůstalosti svého manžela. Po Stalinově smrti bylo Buninovo dílo prohlášeno za nedílnou součást ruské národní literatury a jeho díla byla opět vydávána. Velkému umělci se tak splnilo jeho přání z roku 1941, kdy prohlásil: „*V Rusku mě ještě budou číst, ale já se toho už nedožiji...*“

Plných šedesát sedm let se Ivan Bunin věnoval krásné literatuře. Nejdříve se představil jako básník smutku, melancholie a přírodních krás. Jeho lyrické verše vyšly ve třech sbírkách: *Básně* (Stichotvorenija, 1891), *Pod otevřeným nebem* (Pod otkrytym nebom, 1893) a *Listopad* (1901). Bunin ve svých verších vyjadřoval úžas nad tím

základním tajemstvím, že něco je a že je to právě takové, jaké to je. Soustředoval svůj pohled básníka na obyčejné věci, události a jevy a snažil se je pojmenovat v jejich jedinečnosti. O lásce psal s cudností. Jeho milostná lyrika je náznaková, je v ní vše čisté, nezatížené smyslností.

Prózu, většinou povídky z venkovského prostředí, začal psát začátkem devadesátých let. V roce 1900 vzbudila pozornost jeho povídka *Antonovská jablka* (Antonovskije jabluki) a vynesla mu přídomek „pěvec šlechtických hnízd“. Tehdy na talentovaného mladého spisovatele upozornil A. P. Čechova Maxim Gorkij: „*Bunin je úžasný... Má velice jemný smysl pro krásu...*“ Spisovatelé ho uznávali, kritika ho od samých začátků přímo hýčkala. Všeobecného uznání se mu však dostalo, až když v roce 1910 vyšla jeho novela *Vesnice* (Děrevňa) - realisticky drsný obraz sociálně zanedbané a mravně zpustlé ruské vesnice na počátku 20. století. Je to historie bratrů Krasovových, úspěšného zemědělce a chud'ase z městečka, kteří se po letech sešli v rodné vesnici Durnovka. Tady zjišťují, že jejich život nebyl víc než „*špína a opilství, lenost a nuda*“.

„*Já osobně nejsem ani na okamžik na pochybách, že tak zevrubně a tak historicky nezobrazil vesnici dosud nikdo... Podařilo se vám skvěle udělat nádhernou věc...*“ Tak přivítal Vesnici Gorkij a nepřeháněl. Vesnice je Buninova nejlepší próza. Je formálně precizní, je psána bohatým, kultivovaným jazykem. Vedle otřesných záběrů z všedního života zaostalých, zbídačelých mužiků zde najdeme i popis prastarých zvyků, střípky lidové moudrosti a nemalou úlohu tu hraje i překrásná příroda - jako kontrast vši té lidské ubohosti.

Tragédii ruské šlechty líčí novela *Suchodol* vydaná v roce 1911. Bunin zde plně žalu a sebetřýzně vypovídá o sociálním a mravním úpadku šlechty, třídy, z níž sám pocházel.

Do exotických kulis dálných cest jsou situovány povídky *Bratři* (1914), *Čangovy sny* (1916) a nejslavnější, nejznámější a nejpřekládanější povídka *Pán ze San Franciska* (Gospodin iz San Francisca, 1915). Je to příběh milionáře, který zemřel na zaoceánské lodi. Bunin zde ukazuje lesk i bídu bohatství a dochází k závěru, že boháč má cenu jen za svého života, po smrti se stává nepohodlnou přítěží.

Odchodem do emigrace začíná druhé tvůrčí období Ivana Bunina. Novely a povídky, které píše, jsou o lásce, o tragické lásce a o smrti. Novela *Mít'ova láska* (*Mitina ljubov*, 1925) je příběh o citovém vzplanutí mladého muže, o jeho žárlivosti a smrti. Osmnáctiletý chlapec, jehož zradila první láska, se ocitá sám se svou bolestí a nakonec volí dobrovolnou smrt. O tragické lásce je i novela *Příběh korneta Jelagina*

(Dělo korneta Jelagina, 1927). Bunin tu zpracoval skutečný příběh „zločinu z lásky“, který se odehrál v roce 1891 ve Varšavě. Vypráví o bezvýchodné lásce Saši Jelagina a o šest let starší polské herečky, od níž je možné se osvobodit jen smrtí. „*Zabij mě pro naši lásku,*“ žádá Marie a oba se rozhodnou pro smrt. Avšak bezhlavě zamilovaný a poblouzněný chlapec zavraždí svou milenkou, ale sám se „zapomene zastřelit“. Bunin k tomu dodává: „*Vždyť mu bylo teprve dvaadvacet let...*“

Bunin byl na vrcholu svých tvůrčích sil, když psal svou knihu proti zapomnění, svůj autobiografický román *Život Alexeje Arseňjeva* (Žizň Arsenjeva, 1930). „*Věci a skutky, kteréž vypsány nebývají, do tmy zapadají a prachem zapomnění se pokrývají, vypsány pak ožívají ...*“ Tak začíná vyprávění o dětství, chlapectví a jinošství, ve kterém se při vzpomínkách vrací do milovaného Ruska svého mládí, do Ruska, jak je vnímal, viděl, procítil a pochopil. Do Ruska, které už žilo jen v jeho vzpomínkách. Konstantin Paustovskij o knize napsal: „*Je to podivuhodné kompendium událostí jednoho jedinečného lidského života... Život Alexeje Arseňjeva je jedním z nejpozoruhodnějších děl světové literatury. Můžeme být šťastni, že patří především literatuře ruské*“. Kniha, za kterou dostal Bunin Nobelovu cenu, měla čtyři díly. O šest let později vyšel samostatně pod názvem *Lika* pátý díl. Je to vlastně přebásněný skutečný příběh dvou „mučedníků lásky“ - Ivana Bunina a Varvary Paščenkové. Je zde zmapována jejich láska od svého začátku až k svému smutnému konci. Lika, tato jedinečná milostná symfonie, patří k nejkrásnějším Buninovým prózám .

„Hymnem lásky“ nazvala kritika poslední Buninovu knihu, cyklus povídek *Temné aleje* (Tomnyje allei, 1939-1943). První vydání vyšlo v roce 1943 v New Yorku, druhé až roku 1946 v Paříži. Všech osmatřicet povídek tohoto cyklu je o lásce. Jde vesměs o lásky nešťastné, nenaplněné či tragické, prožívané ve světě, kde lidi dělí sociální a společenské bariéry a předsudky. Čistá láska neexistuje ve světě, který obklopuje jeho hrdiny a hrdinky. Ti v touze po vysněném ideálu raději než kompromis volí rozchod, sebeponížení, smrt. V těchto povídkách, odehrávajících se převážně v carském Rusku a někdy ve Francii, čeká na hrdiny jen malá chvilka štěstí a i ta je pak krutě vykoupena. Povídky z knihy *Temné aleje* jsou charakteristické úsporným, strohým a sevřeným stylem a jedinečnými popisnými pasážemi.

Ivan Bunin patří k nejosobitějším ruským spisovatelům a nejlepším stylistům všech dob. Ve svých prózách dovedl vytvořit jedinečnou atmosféru jemně odstíněných nálad lidského nitra, zachytit neopakovatelné záchvěvy citových prožitků. Ve svém díle vytvořil celou galerii lidí zformovaných a ujařmených dobou, která jim většinou

vyměřila značně trudný úděl. Především ženské hrdinky, zklamané, ponižované i obdivované, nás dojmají svou touhou po lásce, po kráse, po štěstí. I když psal většinou o tragických, nešťastných láskách, věřil v očištnou sílu tohoto nejkrásnějšího lidského citu. Jeho ruština je nádherná, kultivovaná a bohatá. Bunin však není jen rozesmutnělý melancholik s pohledem upřeným do minulosti. Jeho pohled dokáže být i pěkně drsný, nelítostný, někdy se zdá až krutý, bez soucitu, když líčí život na vesnici, ale i ve městě Ruska své doby, když odhaluje nejskrytější stránky mentality ruského člověka. Bunin je opravdovým mistrem drobných literárních útvarů. A právě ty ho postavily do řad předních světových spisovatelů - Flauberta, Maupassanta a Čechova.